

Ph.d.- utdanningsmeldingen 2023 ved Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap

Opptak, gjennomstrømming, innlevering og disputaser

Ved utgangen av 2023 var det 41 stipendiater innskrevet på programmet. 35 av disse var tilsatt i en stipendiatstilling ved AHKR eller hos en av instituttets samarbeidspartnere. I alt var 23 stipendiater ansatt i hjemler med grunnbevilgning og 7 stipendiater i prosjektstillinger. I tillegg har AHKR 5 eksterne stipendiater, ansatt hos en av samarbeidspartnerne: Universitetsmuseet, Chr. Michelsens institutt og Forsvarets høgskole.

I 2023 ble det avholdt 3 disputaser og det ble levert inn 4 ph.d.-avhandlinger og 1 dr.philos. Halvparten av innleveringene i 2023 var på normert tid. AHKR er opptatt av at flere stipendiater bruker lenger tid enn hva som er normert, og instituttet har i 2023 innvilget flere søknader fra stipendiater som ønsker å forlenge sitt opptak på ph.d.-programmet. Slike søknader blir behandlet fortløpende, og det blir lagt vekt på kandidatens arbeidsplan og uttalelser fra veilederne. Dette innebærer en forpliktende og tidsavgrenset forlengelse av ph.d.-avtalen. AHKR mener at ordningen fungerer godt, men har gjort tiltak for å få stipendiater til å fullføre utdanningen på normert tid.

I 2023 begynte hele 12 nye stipendiater ved AHKR, som er et særlig stort antall. Av disse var 10 vakante hjemler som måtte bli tatt i bruk i løpet av året. En av de utlyste hjemlene ble ikke besatt, og ble utlyst på ny innenfor en annen tematikk. Her er ansettelsesprosessen fortsatt i gang. Ansettelsesprosesser kan til tider være tidskrevende fordi mange av søkerne har utenlandsk bakgrunn. De utenlandske utdanningene er ikke alltid helt sammenlignbare med norske grader og det kan være utfordrende å få tilstrekkelig dokumentasjon. Tilsettingsprosessen kan derfor strekke ut i tid. Det er problematisk, fordi godt kvalifiserte søkere kan få tilbud fra andre universiteter før vår saksbehandling er avsluttet. Det er særlig problematisk for tidsavgrensede, eksternfinansierte prosjekter, der det kan få konsekvenser for fremdriften i prosjektet. Det er derfor fortsatt behov for å styrke kompetansen og kapasiteter både på institutt- og fakultetsnivå for å kunne korte ned saksbehandlingstiden.

Kandidatenes bidrag til forskningen ved instituttet

AHKR har som hovedmål å utdanne høyt kvalifiserte forskere i instituttets fire fag, slik det er nedfelt i instituttets strategiske plan. Ph.d.-stipendiatene har en viktig rolle i den nyskapende og oppdaterte forskningen ved instituttet. Det gjør de delvis ved at de bringer inn nye perspektiver i forskningen sin, og delvis ved at de har anledning til å fordype seg i ny empiri. AHKR har tre typer stipendiater: de som besitter stipendiathjemler, de prosjektansatte og eksterne stipendiater som har ansettelse andre steder. De to første gruppene bidrar mest i den daglige virksomheten ved instituttet, mens den siste gruppen har kontor og sin daglige arbeidsplass ved egne institusjoner (Universitetsmuseet, Chr. Michelsens institutt og Forsvarets høgskole). Disse institusjonene er viktige samarbeidspartnere for AHKR, og stipendiatene bidrar til at det pågår et løpende institusjonelt samarbeid.

Instituttets **forskergrupper** er viktige fora for stipendiatenes faglige utvikling og nettverksbygging, og alle stipendiater får tilbud om å være med i minst én forskergruppe. I 2022 tok instituttet initiativ til å fornye forskergruppeinstitusjonen. Instituttet har for øyeblikket 10 virksomme forskergrupper. Stipendiatene er aktive i disse. En av dem er til og med initiert og drevet av stipendiater. Denne stipendiatdrevne forskergruppen har jevnlig arbeidsmøter med vekt på metodiske spørsmål knyttet til samtidforskning i vid forstand.

Oppfølging av stipendiatene

I august 2023 ble det gjort en stor satsning i forskerutdanningen ved AHKR i form av at forskingskoordinatorstillingen ble delt i to, og det ble opprettet en egen forskerutdanningskoordinatorstilling. Dermed fikk instituttet en person som kan konsentrere sin arbeidstid til forskerutdanningen. Instituttet fikk også ansatt en vakant stilling som rådgiver for forskerutdanningen. Stipendiater er svært fornøyd med dette, da de nå vet hvem de kan kontakte når de har bruk for hjelp.

På grunn av at det er tilsatt ekstra mange nye stipendiater i 2023, arrangerte AHKR på høsten en to-dagers workshop for alle stipendiater, hvor nye og gamle stipendiater lærte hverandre og AHKR-staben å kjenne. Seminaret hadde en viktig sosial funksjon, i tillegg til at det fungerte som en god kanal for å diskutere og dele informasjon om sentrale saker om stipendiatperioden. Før jul organiserte forskerutdanningsrådgiveren også en liten sosial julesammenkomst for stipendiatene for å skape mer kontakt mellom stipendiatene.

2020 og 2021 var preget av koronanedstengningene. Pandemien påvirket prosjektene til enkelte av kandidater betydelig, når det gjaldt datainnsamling, feltarbeidsopphold, arkiv- og bibliotekarbeid – som er sentralt for fagene våre – men også oppbygging av og medvirkning i internasjonale nettverk. Stipendiatene har siden 2022 igjen kunne gjennomføre nødvendige reiser for å samle og skape sitt materiale, men pandemien hadde fremdeles følgeefferter i 2023 for de som skulle samle materiale under koronanedstengingen. Det betyr at flere av våre stipendiater må bygge avhandlingene sine på et annet kildetilfang enn det de ellers ville ha gjort og har hatt bruk for ekstra tid for å slutføre ph.d.-prosjektene sine. Dette har vært drøftet i midtveiseevalueringer og medarbeidersamtaler, og det er gjenstand for kontinuerlig oppfølging fra veiledernes side.

Oppstartmøtene er viktige hjelpemidler for at ph.d.-kandidater skal kunne få etablert en arbeidshverdag så fort som mulig. I oppstartmøter deltar instituttleder, administrasjonssjef, HR-rådgiver, forskerutdanningskoordinator, forskerutdanningsrådgiver og en eller flere nye stipendiater. Målet med møtene er å ønske de nyansatte stipendiatene velkomne og å gi dem relevant informasjon knyttet til oppstart og ansettelsesforholdet generelt, samt opplysninger om praktisk-administrative forhold. Betydningen av et velbalansert utdanningsløp blir vektlagt, samtidig blir viktigheten av undervisnings- og opplæringsdelen for kandidatens akademiske utvikling tydeliggjort. For de stipendiatene som har kvalifiseringsarbeid har vi siden begynnelsen av 2023 avholdt et ekstra møte om rammene for kvalifiseringsarbeidet i forkant av at planen for kvalifiseringsarbeidet settes opp. I møtet har stipendiat, fagkoordinator, hovedveileder, forskerutdanningskoordinator og forskerutdanningsrådgiver vært til stede.

I løpet av desember 2023 og januar 2024 har forskerutdanningskoordinator og forskningskoordinator gjennomført **medarbeidersamtaler** med 21 ph.d.-stipendiater (det vil si med alle de som har hatt arbeidsforhold til AHKR i løpet av 2023, men ikke med de som begynte på høsten). Samtalene har også fungert som en oppfølging av framdriftsrapportene fra høsten 2023. Forskerutdanningskoordinator har også hatt samtaler og epostkontakt med stipendiater som trengte ekstra oppfølging. Veilederforhold er blitt fulgt opp både i samtaler med stipendiater og veiledere.

I løpet av 2023 ble det avholdt 2 **midtveiseevalueringer**. Målet er at evalueringsmøtet skal være til hjelp for stipendiaten og dens fremdrift. Stipendiatene blir bedt om å levere utkast til to kapitler eller artikler til evalueringsmøtet. I tillegg leverer både stipendiat og veiledere en rapport som gir en oversikt over progresjonen i stipendperiodens første halvdel. De som deltar i møtet er instituttleder, hovedveileder (og biveiledere hvis det er praktisk mulig), stipendiat, en UiB-intern ekspertleser, forskerutdanningskoordinator, og forskerutdanningsrådgiver som også fungerer som sekretær. Midtveiseevalueringen tar omtrent 2 timer. 30–45 minutter er viet til ekspertleserens kommenter og diskusjon med stipendiaten. Det danner grunnlaget for diskusjonen om hvilke eventuelle justeringer eller tiltak som bør settes i verk for å sikre eller bedre fremdriften. Instituttleder og forskerutdanningskoordinators fremste oppgave er dermed å vurdere fremdriften i prosjektet, både med tanke på avhandlingsarbeid, utdanningsdelen og kvalifiseringsarbeid, samt eventuelle andre faglige gjøremål stipendiaten har påtatt seg. Etter evalueringsmøtet får alle stipendiater et tilbud om et møte på tomannshånd med forskerutdanningskoordinator for å debriefe evalueringsmøtet. I 2023 takket en av to stipendiater ja til et slikt møte, som varte i under 30 minutt.

I løpet av 2023 ble det gjennomført 3 **sluttseminar**. Sluttseminarer er ikke obligatoriske, men alle stipendiater har takket ja til muligheten. Sluttseminar fungerer slik at stipendiaten leverer inn et nesten ferdig manuskript av avhandlingen sin og får tilbakemelding fra en ekstern ekspert i feltet. Praksisen for sluttseminar minsker risikoen at avhandlingen ikke møter de krav som UiB og HF har for avhandlinger.

I 2023 begynte instituttet en egen **seminarrekke** for stipendiatene, der stipendiatene forventes å legge fram tekst, og alle instituttets faglige ansatte er invitert til å delta. Serien startet opp i februar 2023 og en av stipendiatene har tatt ansvar for organiseringen. Seminarene holdes en gang i måned, og minst to stipendiater har presentert forskningen sin hver gang. Stipendiatene har vært glade for å ha en slik mulighet og vi vil fortsatte med seminarene.

Oppfølging av veiledere

AHKR inviterte til et internt veilederforum høsten 2023. Det var særlig rettet mot de nye stipendiatveiledere for å sikre at de vet hva som forventes av dem. Rammene for veiledningen ble presentert. I tillegg ble det lagt vekt på erfaringsutveksling. Tre av de mest erfarne veilederne på instituttet hadde innlegg om sin veiledningsmetode, etterfulgt av en diskusjon. Instituttet vil legge opp til at det arrangeres et slikt veilederforum hver høst, mens vi ber veilederne delta på fakultetets veilederforum på vårsemesteret.

Alle nyansatte i faste vitenskapelige stillinger blir også oppmuntret av instituttledelsen til å ta til UPED-kurs i veiledning for å være bedre rustet til veiledningsoppgaven.

Strategiske vurderinger ved ansettelse og opptak

I våren 2023 ble det lyst ut 12 rekrutteringshjemler ved AHKR. 11 utlysninger førte til ansettelse, mens én ble trukket tilbake fordi det ikke var nok kvalifiserte søkere. Stillingen ble lyst ut igjen på høsten, og ansettelsesprosessen er fortsatt i gang. De nye stillingene ble ikke lyst ut som åpne stillinger som tidligere, men som mer spesifikke stillinger knyttet til forskergrupper ved AHKR. Tanken var at slike stillinger skulle styrke forskningsgruppene sine aktiviteter og at gjennom en forskergruppe ville det være lettere å få stipendiater med i aktiviteter og relevante forskningsmiljøer.

I tilsettingsprosessen blir det lagt vekt på at forskningen skal være nyskapende, men vel så viktig er det at den er gjennomførbar. For det første at prosjektet er dimensjonert og planlagt slik at det kan gjennomføres innenfor normert tid. For det andre at det finnes veilederkompetanse innen feltet og tematikken hos staben. Det etterstrebes også at alle stipendiatene skal ha én eller to biveiledere, enten internt på AHKR og UiB eller eksternt.

Ph.d.-programmets opplæringsdel

AHKR følger opp kandidatenes utdanningsløp og registrerer aktiviteter i opplæringsdelen i henhold til ph.d.-programmets krav. I anledning midtveiseevalueringer blir kandidater også bedt om å lage en oversikt over gjennomførte aktiviteter, og opplæringsdelen blir fulgt opp i etterkant. Den nye forskerutdanningsrådgiveren ved instituttet har en viktig rolle i oppfølgingen, behandlingen og godkjenningen av studiepoeng i opplæringsdelen og at det skjer effektivt.

I 2023 etterlyste stipendiatene, som tidligere, et bredere tilbud innenfor de obligatoriske studiepoengene. Det har kommet frem både i medarbeidersamtaler og i andre dialoger mellom instituttledelse og stipendiater. Det er særlig et tilbud om universitetspedagogikk som etterspørres. Instituttet støtter stipendiatenes innspill og er fornøyd at universitetspedagogiske kurs nå tilbys stipendiater både på norsk og engelsk, og instituttet har aktivt kommunisert dette tilbudet til stipendiatene. I tillegg er en av tilbakemeldingene både fra stipendiater og instituttets forskingsutvalg en styrking av etikk-komponenten i utdanningen. Stipendiatene ved AHKR møter ulike etiske utfordringer avhengig av kildemateriale og metode, og det er et stort spenn fra arkivmateriale, deltagende observasjon og intervju til arkeologiske utgravinger. I tillegg møter stipendiatene etiske utfordringer knyttet til å forske i mer eller mindre kontroversielle temaer. De ulike etiske utfordringene er per i dag ikke tilstrekkelig behandlet i forskerutdanningen.

AHKR etterstreber en mest mulig lik og rettferdig praksis for omfangsberegning av de kandidatspesifikke studiepoengene. Instituttet er i gang med å utarbeide instruksjoner og rammer for vurderingen av hvor mange studiepoeng som kan godkjennes for ulike aktiviteter. Det er viktig for å sikre en likebehandling av stipendiatene.

Tiltak for at kvalifiseringsarbeidet ikke skal få negative konsekvenser

Instituttet arrangerer egne kvalifiseringsarbeidsmøter med de stipendiatene som har kvalifiseringsarbeid. Der blir det lagt fram en plan for undervisning og forskningsadministrasjon tilpasset hver kandidat. Stipendiater med kvalifiseringsarbeid får også tildelt en undervisningsmentor, som skal gi råd og veiledning i planlegging og gjennomføring av undervisningen.

Det blir lagt vekt på at kvalifiseringsarbeid skal gagne stipendiatens faglige utvikling. Stipendiatenes undervisningsarbeid blir satt sammen slik at den bygger på den faglige kompetansen stipendiaten besitter eller ønsker å utvikle. Så sant det er mulig, får stipendiaten tilbud om å utvikle egne temaer innenfor rammen av skallemer. Videre etterstrebes det en plan der stipendiatens undervisning skal kunne gjentas to til tre ganger.

Det forskningsadministrative kvalifiseringsarbeidet utgjøres dels av oppgaver som løfter CVen til stipendiaten, og dels av oppgaver stipendiaten foretrekker å arbeide med. Eksempler er administrering og organisering av seminarer, workshops og konferanser, utarbeiding av nettsider, redigering av vitenskapelige publikasjoner og formidlingsoppdrag.

Instituttet anbefaler at kvalifiseringsarbeidet blir planlagt på en måte som frigjør sammenhengende tid til avhandlingsarbeid de siste semestrene i stipendiatperioden. AHKR har lyktes med å skjerme det siste året. Likebehandling av stipendiater når det gjelder kvalifiseringsarbeid er viktig. Instituttet er derfor i gang med å formulere rammer til forskjellige oppgaver slik at alle stipendiater ved AHKR vil få like mange timer for like arbeidsoppgaver.

Deltagelse i forskerskoler

Instituttet er medlem av følgende forskerskoler som ledes av andre universiteter: Dialogues with the Past – Nordic Graduate School in Archaeology (UiO), The Norwegian Research School in History (UiO), The Norwegian Research School for Environmental Humanities (UiS). Noen av instituttets kandidater har biveiledere fra utenlandske universiteter og får også på den måten tilgang til et større internasjonalt nettverk. AHKR fortsetter det velfungerende og fruktbare samarbeidet med disse forskerskolene.

Siden 2016 har AHKR vært en av samarbeidspartnere i den internasjonale forskerskolen Religion, Values and Society (RVS). I 2023 ble RVS lagt om, da forskerskolefinansieringen tok slutt og skolen må nå finansieres fra institutter som deltar i programmet. For AHKR, har RVS blitt for dyr i forhold til kostnader fra de andre forskerskolene, og per i dag har ikke instituttet kommet frem til en løsning. Dersom samarbeidet med RVS avsluttes, har AHKR ingen forskerskole for stipendiater i religionsvitenskap.